

Sahna asarlarida g'oyaviy qarashlarning yoritilishi va ularning ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni

Teatr san'atining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni haqida Prezidentimiz Sh. Mirziyoyevning «Hammamizga yaxshi ma'lumki, inson va jamiyat hayotida, xalqning ma'naviy dunyosini, ongu tafakkurini yuksaltirishda teatr san'atining o'rni va ahamiyati beqiyosdir. Buyuk ma'rifatparvar bobomiz Mahmudxo'ja Behbudiy aytganlaridek, teatr haqiqatan ham ibratxona, qutlug' tarbiya va ma'rifat maskanidir. Jahondagi eng ommaviy va ta'sirchan san'at turlaridan biri bo'lgan teatr asrlar davomida odamlarni insoniylik va ezgulikka chorlab, ularning qalbida olijanob fazilatlar, go'zal his-tuyg'ularni kamol toptirishga, jamiyat hayotida tinchlik, do'stlik va hamjihatlik, yuksak axloq va adolat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilib kelmoqda», deya ta'kidlab o'tganini alohida e'tirof etish joiz.

Har qanday soha boshqalaridan ajralgan holda yakka o'zi rivojlana olmaydi. Bugun O'zbekistonda milliy madaniyat va san'atni rivojlantirish masalasiga mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivoltantirishning uzviy va ajralmas qismi sifatida qaralyapti. Negaki, madaniyat va san'at millat taraqqiyoti

yo'lidagi nihoyatda ahamiyatli va o'ta nozik sohadir. Chunki bu soha jamiyatning yuragiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladigan, tilagiga ko'chadigan tuyg'ularni tarbiyalaydi. Yurtboshimiz «Bugungi shiddatli zamon oldimizga qanday murakkab vazifalarni qo'yayotganini barchamiz ko'rib, bilib turibmiz. Ularni hal etish va ezgu maqsadlarimizga yetish, dunyo miqyosida raqobatbardosh bo'lish uchun xalqimizni, avalambor, yoshlarimizni ilm-fan, ma'rifat va ma'naviyat, taraqqiyot yutuqlari bilan qurollantirishimiz kerak.

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimini yangi sifat bosqichiga ko'tarish, sohadagi mavjud muammolarni bartaraf etish, oliygohlarimizni ta'lim va ilm-fanning yirik markazlariga aylantirish bo'yicha boshlagan katta ishlarimizni jadal davom ettirishimiz lozim», degandi. Har tomonlama rivojlangan, yetuk, bilimdon, jahon andozalari bilan bo'ylasha oladigan malakali kadrlarni yetkazib berish ta'limdagi bugungi islohotlarning asosini tashkil qiladi.

Davlatimiz rahbarining 2020-yil 28-maydagi «Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Farmonida teatrlarni rivojlantirish, jamoatchilikda teatr san'atiga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratilib, sohadagi ustuvor vazifalar belgilab berildi. Bularning ijrosini ta'minlash maqsadida bir qator samarali ishlar amalga oshirildi. Jumladan, barcha teatr saytlari yangilanib, uch tilda yuritila boshlandi. Ijodiy jamoalar shakllantirildi. Yangi O'zbekistonda yangicha dunyoqarashga intilib yashash orqali biz madaniyat va san'at sohasi vakillari mushtarak madaniyatimiz va saodatli san'atimizni yaratish uchun harakat qilishimiz darkor. Zero, Prezidentimiz Sh. Mirziyoyevning "Bir haqiqatni hech qachon unutmaylik: biz buyuk tarix, buyuk davlat, buyuk madaniyat yaratgan xalqimiz.

Biz – hech qachon mehnatdan qochmaydigan, qiyinchilikdan qo'rqmaydigan, adolatni qadrlaydigan, azmu shijoatli, buyuk xalqimiz. Barchamiz bir tanu bir jon bo'lib, yakdil va ahil

bo'lib harakat qilsak, halol-pok bolib, yaxshi niyat bilan mehnat qilsak, har qanday marralarni egallashga, boshqacha aytganda, tariximizning yangi sahifasini yaratishga qodir xalqmiz", deb aytgan da'vatlari barchamizning qalbimizga iftixor bag'ishlaydi.

Har bir ijodiy jamoa tasdiqlangan rejaga asosan yiliga 4 tadan, Respublika teatrlari bo'yicha jami 150-160 ga yaqin yangi spektakl sahnalashtiradi. Ijodiy jamoalar repertuarida turli yosh va qiziqishga ega tomoshabinlarga mo'ljallangan tragediya, drama, komediya janrlarida jahon hamda o'zbek mumtoz asarlari namunalari mavjud. Prezidentimiz ijodkorlarga katta ishonch bildirib, «Ijod ahli inson qalbining muhandislaridir», – deya ta'kidlagan. Teatr san'ati esa hech qachon eskirmaydi. Inson qanchalar axborot texnologiyalariga o'rganmasin, baribir ma'naviyat dargohi sifatida o'rnak bo'ladigan teatrning o'rne bo'lakcha.

O'zbekistonning madaniyati mangulikka daxldor, degan asosli jumlada biz madaniy qadriyatlar va madaniy meros obyektlarining ulug'vorligini, ajdodlarimiz tarixini eslatuvchi asosiy manba ekanligini tushunamiz. Ushbu qadriyatlarimiz va madaniy meros obyektlarimiz yoshlar tarbiyasini mukammal rivojlantirish, ular dunyoqarashini o'zgartirib, globallashuv zamonida tubanlikka tushib qolmasliklarida asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Mamlakatimiz Prezidenti ilgari surgan keng ko'lamli demokratik islohotlar asosida yangi Uyg'onish davri – Uchinchi Renessans poydevorini shakllantirish uchun shart-sharoit yaratish zaruriyati, yangi milliy mafkuraga aylanishi, xususan, madaniy

merosimizning xalqaro andozalarga mos ravishda saqlanishini ta'minlash, o'z kuchimiz va imkoniyatlarimizga bo'lgan ishonch bizni Yangi O'zbekistonni barpo etish va Yangi Uyg'onish davri poydevorini yaratishdek ulug' maqsad yo'lida birlashtirmoqda. Bu borada millat timsollariga aylangan ziyolilarning – madaniyat va san'at sohasining fidoyilari alohida o'rin tutadilar. Eng muhimi, ziyolilar ongi va ruhidagi yaratuvchanlik salohiyatini jonlantirib, uni millat kamolotiga xizmat qildirishi darkor. Bu borada nimalar qilishimiz lozim, degan savolga shunday javob bo'ladiki, avvalo, sohani bilimdon mutaxassislar bilan to'ldirish kerak. Shu bilan birga, mavjud soha mutaxassislarini merosimizni xalqaro andozalarga mos ravishda saqlanishini ta'minlashga qayta tayyorlash, zamonaviy ilm-fan, texnika yutuqlari va xalqaro andozalarga mos ravishda ishlash, shuningdek, xalqaro tajribalarni o'rganib, sohaga tadbiq etish hozirgi paytdagi dolzarb masalalardan hisoblanadi. Bu boradagi islohotlarda madaniyat va san'at sohasi xodimlari eng oldingi safda bolishi kerak. To'g'rirog'i, birinchi galda bizning o'zimiz ana shu maqsad mohiyatini chuqur anglab olishimiz kerak. Fuqarolarimizda ham jamiyat rivojida, uyg'onish davrida mening ham hissam bo'lishi kerak, degan fikrni shakllantira olsak, rejalarimiz, intilishlarimiz yanada tez va yugori samara bera boshlaydi.

Bugungi voqeliklar shiddat bilan o'zgarayotgan davrda teatrlar ham faqatgina davlat beradigan moliyaviy ko'makka qarab tura olmasligini ko'rsatyapti. Ayniqsa, o'tgan davrlarda karantin va muayyan cheklovlar diyorimizdagi madaniyat va san'at muassasalari faoliyatiga jiddiy zarar yetkazgani barchamizga a'yon. Bugun teatrlar zimmasiga xalqimizning ma'naviy talabini qondirish barobarida, taqdim etilajak spektakllar evaziga daromad ko'rishdek mushkul vazifa yuklanadi. Binobarin, xalqimizning ming yillar davomida shakllangan dunyoqarashi, urf-odatlar, an'analari singari hech qaysi millatnikiga o'xshamagan go'zal qadriyatlar borki, shular asosida o'lmas sahna asarlarini yaratib, elimizga havola etish eng asosiy vazifamizga kiradi. Darhaqiqat, yillar davomida shakllangan

boshqaruv va teatr asarlarini taqdim etish usullari endilikda o'zgarib bormoqda. Tarbiyaning asrlar davomida saqlanganligi va avloddan-avlodga o'tganligi tufayli bugungi yoshlar madaniy, ma'naviy qadriyatlar haqida katta tasavvurga ega. Hayot o'zining turli-tumanligi bilan bolani tarbiyalaydi. Hayot – bu moddiy sharoit, jamiyatning ijtimoiy tuzimi, san'at, madaniyat, shuningdek, o'quv maskanlari – maktab, diniy o'quv yurtlaridir. Ma'lumki, jamiyat turli davrda shu zamondagi moddiy va ma'naviy hayotga muvofiq tarzda rivojlanib boradi. Ammo insoniyat avloddan-avlodga o'tib kelayotgan xalq san'atini, urf-odatlarini, an'analarini, bebaho, takrorlanmas boylikni avaylab asradi. Tarbiya va o'z-o'zini tarbiyalash insoniyat sivilizatsiyasining rivojida birdan-bir sharti bo'ldi.

Axborot texnologiyalari, internet tizimining keyingi yillarda shiddatli o'zgarishi va rivolanishi aksariyat sohalarning faoliyatini butunlay qayta ko'rib chiqish, ish uslublarini o'zgartirishga majbur qildi. Bu o'rinda milliy xarakterimizni isloh qilish bevosita teatr san'atisiz rivojlanmaydi. Sahna asarlarida bugungi ulkan islohotlarning yoritilishi, g'oyaviy qarashlarning asar va tomosha mohiyatiga qorishtirilishi xalqimizning mavjud islohotlarga bo'lgan fikrini teranlashtirishiga turtki bo'lmasdan qolmaydi. Ijodning biron turida teatr va dramaturgiyadagidek inson tiplari – xarakter va kasb-hunarlarining xilma-xilligi ko'rinmaydi. Ularda ma'budlarning yerdagi vakillari, avliyolar, qirollar, tuban odamlar, jamiyatdagi barcha tabaqa vakillari o'z xarakteriga ega holda biron voqeada ishtirok etishi mumkin. Ular dramaturg yaratgan personajlar bolib, ijodkor rejasiga ko'ra shakllangan xayolot dunyosining mahsulidir.

Dramaturg o'zining quvonchi, ko'ngil yolqinlari, g'azabi, tashvishlari, orzu-umidlari va ulug'vor fikrlarini asardagi personajlar xarakteriga mos ravishda taqsimlaydi. Uni jalb qilgan g'oya personalari xakteri va harakatida namoyon bo'ladi hamda jamiyat manfaatlariga xizmat qilishga da'vat

qilib turadi. Dramaturgning puxta o'ylagan rejasi personalarni o'z janriga xos shakldagi badiiy yechim sari yetaklaydi.

Asar g'oyasi tomoshabinga aytmasa bolmaydigan zaruratga aylanadi. Bu zarurat evaziga xarakterlar kuchli ta'sir quratiga ega bo'ladi. Bugun sahnaviy xarakter yaratish va spektaklining badiiy yaxlitligi masalasi o'z tadqiqotchisini kutmoqda. Chunki aktyor yaratgan rolning xakteri obraz darajasiga ko'tarilmas ekan, spektaklining badiiy yaxlitligi to'g'risida tugal fikr bildirish mumkin emas. Aktyor dramaturg tomonidan asar g'oyasini ochish uchun personajga bergan xakterni badiiy obraz darajasiga olib chiqolmasa, yordamchi vositalar bo'lmish – dekoratsiya va jihozlar keraksizday, musiqa aktyor aybini yopuvchi vositaday yoki uzoq-yuluq joylarni yamab turgan yamoqday tuyiladi. Bunday «tomosha»dan keyin spektaklini «tahlil» qilib, ommaviy ko'rik uchun tavsiya qilgan mutaxassisga, ayniqsa, teatrshunosga tahsinlar aytishdan boshqa iloj qolmaydi.

Teatr san'ati asrlar davomida insonlarni tarbiyalovchi, ma'naviyatini shakllantiruvchi qudratli vosita hisoblanib kelgan. Shu sababli bo'lsa kerak, sahna san'ati mavqeini yanada oshirish, moddiy-texnik bazasini zamon talablari darajasida takomillashtirish, zamonaviy binolarini qurib foydalanishga topshirish, eng muhimi, yangi teatrlar tashkil etish borasida hukumatimiz tomonidan juda katta ishlar amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda teatr san'atiga, ijodkorlarga e'tibor kuchaydi. Ijodkorlarni qo'llab-quvatlash maqsadida Respublika qo'g'irchoq teatrlar festivali, yosh

rejissyorlarning «Debyut» ko'rik festivali, turli ilmiy-amaliy konferensiya va seminarlar o'tkazildi.

Pyesalar tanlovlari o'tkazilib, g'olib mualliflar taqdirlandi. Dramaturglarning bir necha yillik qalam haqidan qarzdorliklar bartaraf etilib, 41 nafar muallifga qalam haqi to'lab berildi. Yil davomida repertuar rejaga kiritilgan spektakllarning deyarli 95 foizi sahnalashtirildi. Ulug' namoyandalarning xotira kechalari, taniqli san'atkorlarimizning ijodiy kechalari va benefislari o'tkazildi. O'zbekiston Respublikasi butun dunyo bolalar va yoshlar teatrlari assotsiatsiyasiga a'zo bo'ldi.

Shuni ta'kidlash joizki, zamonaviy o'zbek teatri rejissurasi xorijiy mumtoz asarlarni sahnada talqin etishda o'zbek teatridagi mavjud an'analarga suyanish hamda ularni jahon teatri an'analari va erishgan yutuqlari bilan uyg'unlashtirish yo'lidan bordi. Dunyo teatri taraqqiyotining turli davrlarida yuzaga kelgan asarlarni sahnalashtirish uchun rejissyorlar o'sha davr sahna san'atining o'ziga xos xususiyatlarini zamonaviy teatr bilan mutanosib holda ifodalashga intildi. O'z zamonidagi turli ijtimoiy-siyosiy muammolarni o'zida aks ettirgan asarlarni bugungi kunga moslashda sahna ijodkorlari, ularning umuminsoniy jihatlari, ma'naviy va axloqiy qarashlari, shuningdek, hozirgi jamiyada mavjud turli illatlarga qarshi kurashga chaqiruvchi g'oyalariga urg'u berishni maqsad deb bildi. Bu esa asarlarning birmuncha zamonaviy xususiyat kasb etishiga sabab bo'ldi.

Shohro'za Ergasheva,

**Madaniyat va san'at muassasalarini tashkil etish va boshqarish
yo'nalishi talabasi**

Mahallalarning xaritalari yangilanmoqda

Dunyodagi har bir mamlakat o'z aholisi soni va uning yashash holati bo'yicha ishonchli ma'lumotga ega bo'lish maqsadida ro'yxatga olish ishlarini olib boradi. Mazkur jarayon har besh yoki o'n yilda amalga oshiriladi. Bu xalqaro amaliyotga doir tamoyil. O'zbekistonda esa aholini ro'yxatga olish ilk bor 1897-yilda amalga oshirilgan. Shundan so'ng 1926, 1939, 1959, 1970, 1980, 1989-yilda o'tkazilib, eng oxirgisida respublikamizda 19,7 million aholi yashayotgani qayd etilgan. Birlashgan Millatlar Tashkiloti 2015-yil 10-iyunda "2020-yilda aholi va uy-joy fondini ro'yxatga olish borasidagi prinsiplar va tavsiyalar" rezolyutsiyasini qabul qildi. Unga ko'ra, BMTga a'zo davlatlar mazkur 10 yillik raundda kamida bir marta aholi va uy-joy fondini ro'yxatga olishni o'tkazishi belgilab qo'yildi. O'zbekistonda ham aholini ro'yxatga olishga tayyorgarlik ishlari boshlab yuborilgan. Bunga 2020-yil 16-martda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Aholini ro'yxatga olish to'g'risida"gi qonuni huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Bu nima uchun kerak?

Eng avvalo, aholining aniq soni, yoshi, jinsi, fuqaroligi,

milliy tarkibi (barcha yashash joylari bo'yicha), oilaviy ahvoli, ma'lumoti, kasbi, uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasi, turmush sharoitlari, mehnat resurslari, bandligi va ishsizligi, daromad manbalari kabi jihatlar bo'yicha batafsil ma'lumot to'planadi. Mazkur ko'rsatkichlar orqali esa, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan makroiqtisodiy ko'rsatkichlar hisoblanadi. Bu, o'z navbatida, respublika va hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish, ayollar va bolalar salomatligini yaxshilash hamda oilalarga yordam ko'rsatish bo'yicha dasturlarni manzilli ishlab chiqish imkoniyatini kengaytiradi. Bundan tashqari, aholi migratsiyasi bo'yicha aniq ma'lumotlarni shakllantiradi. Shu bilan birga, uy-joylar infratuzilmasini yaxshilash, mehnat resurslaridan foydalanish va joylashtirish bo'yicha qisqa, o'rta va uzoq muddatli prognozlar, dasturlarni ishlab chiqishda bu ma'lumotlar nihoyatda qo'l keladi. Buning natijasida Milliy barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish ko'rsatkichlarini shakllantirish va monitoringini yuritish, xalqaro tashkilotlar hamda foydalanuvchilar tahlillari uchun keng qamrovli axborot manbai yuzaga keladi. Mamlakatimiz taraqqiyoti yo'lida amalga oshirilayotgan islohotlar inson qadrini ulug'lash, aholi daromadlarini oshirish va ularga munosib turmush sharoitlarini yaratishga qaratilgan. Lekin joriy hisob bo'yicha mavjud axborot aholi soni, yashash sharoiti, ma'lumoti, bandligi, yosh-jins tarkibi, millat tarkibi, hududlarda ularning joylashuvi va boshqa ijtimoiy-demografik o'ziga xosliklar to'g'risida aniq xulosa hamda tahlillar qilishga yetarlicha imkoniyat bermayapti. Shuning uchun Prezidentimizning tegishli farmoni va hukumat qarorlariga asosan, respublikamizda aholini ro'yxatga olishga puxta tayyorgarlik ko'rish yuzasidan tizimli ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Bu jarayonda hududlarning xaritalari yangilanadi, mahallalardagi noaniq ko'chalar nomlanadi, aholi yashayotgan turar va noturar joylar ro'yxati tuzilib, raqamlanmagan xonadonlar raqamlashtiriladi. Yanada aniqroq aytganda, turar va noturar joylarning soni, holati, foydalanilmay yotgan yoki muddatini o'tab bo'lgan binolarni

belgilab olish bilan bir qatorda, tegishli hududlarda uy-joy, sanoat obyektlarini qurish va ta'mirlash masalalariga oydinlik kiritish mumkin bo'ladi. Ana shu tadbirlar orqali respublikamizning yangi, mukammal kadastr xaritasi yaratiladi. Mahalla xaritalarining to'liq va to'g'ri bo'lishi aholini ro'yxatga olishni sifatli tashkil etish, sarflanadigan mablag'lardan samarali foydalanilishini ta'minlashda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Oldinda qilinadigan ishlarimiz ko'p. Ularning o'z vaqtida amalga oshirilishi natijasida yurtimizning har bir manzili, hatto chekka va olis mahalla-yu ko'chalarigacha bo'lgan barcha ma'lumotlarni o'zida aks ettirgan yagona axborot bazasiga ega bo'lamiz. Bu qimmatli ma'lumotlar mamlakatimizning keyingi demografik va ijtimoiy siyosatini belgilash bilan bir qatorda, respublika va hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish prognozlari, dasturlarini tuzishda keng qo'llaniladi. Shuningdek, oilalarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan, keyingi o'n yillikka mo'ljallangan ijtimoiy dasturlarni shakllantirish, shifoxonalar, bolalar bog'chalari, maktablar va uy-joy qurilishini rejalashtirishda keng foydalaniladi. Ro'yxatga olish natijalarining nafaqat bugungi kun, balki kelajak avlodlar uchun ham ahamiyati katta. Bugun biz qanday yashaganimiz va qanday imkoniyatlarga ega bo'lganimiz tarixga muhrlanib, avlodlarimiz uchun ma'naviy meros bo'lib qoladi.

E'lon

14 va 15-dekabr kunlari soat 14:00 da O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutida 13.00.02 – Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi ixtisosligida pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun mutaxassislik va qo'shimcha fanlardan malakaviy imtihon bo'lib o'tadi.

Nukus filiali

O'ZBEKISTON DAVLAT SAN'AT VA MADANIYAT INSTITUTI
NUKUS FILIALI